

JÓBORÚ MAGDA
1918—1982

A gyászjelentés, amelyben a Művelődési Minisztérium, az Országos Széchényi Könyvtár, a Magyar UNESCO Bizottság és a Magyar Pedagógiai Társaság együttesen tette közzé a megrendítő hírt, önmagában is jelképe, kifejezője volt a tragikusan elhunyt Jóború Magda kivételesen sokoldalú egyéniségének, életpályája teljességének. Távozása az egész magyar és nemzetközi művelődéspolitikára számára ugyanolyan pótolhatatlan veszteség, miként szűkebb környezete, a magyar nemzeti könyvtár életében is egy csaknem negyedszázados korszak váratlan lezárulását jelentette.

Személyének búcsúztatása, jelentőségének méltatása megköveteli — ha sikertelenül is — ugyanazt a tárgyilagosságot, amilyen tárgyilagosság és valóságyszeretet voltak jellemének uralkodó vonásai. Őszinte, de zárkózott lényre tiltakozott a ki-

tárulkozások és a nagy szavak ellen. Így életrajzának tényszerű adatait, az életút egyes állomásainak meghatározó, formáló szerepét csupán néhány önvallomásának szűkszavú mondata oldja fel. De a tárgyi adatoknál is világosabban tükröződik életútja egész emberi egyéniségében. Ebben az egyéniségben és ennek minden megnyilvánulásában összefonódott a meggyőződésében tántoríthatatlan politikai állásfoglalása, az érett pedagógus embernemesítő törekvése, a határozott vezető diplomáciája és a humánus ember megértő bölcsessége.

A társadalmi problémák iránti fogékonyság már kunszentmiklósi gimnazista korában megérett, és az egyetemi években ért hatások tudatos antifasisztává alakították világnézetét. 1945 februárjában, a Magyar Kom-

munista Párt tagjaként, fiatalságának — mindvégig megőrzött — hitével és aktivitásával vállalt részt Mezőtúron a politikai életben, a pártszervezet, a nőszövetség, a szakszervezet társadalmi munkásaként. A pályakezdő tanár pedagógusi elhivatottsága már ekkor egybekapcsolódott a hajdani egyetemista által megálmodott, és most megszülető új, szocialista rendszerváltással. Ez a szolgálat jellemezte politikai pályáját mindvégig, amikor 1947-ben az MKP jelöltjeként országgyűlési képviselő lett, majd a Magyar Nők Demokratikus Szövetségének 1948—1950 között betöltött főtítkári posztján csakúgy, mint az MDP Központi Vezetőségének tagjaként (1948—1954). Hazáját képviselte akkor is, amikor kultúrpolitikai tevékenysége nemzetközi méretűvé tágult és 1954-ben bekapcsolódott az UNESCO munkájába, melynek Magyar Tanácsát élete végéig vezette és két éven keresztül (1966—1968) a Magyar Népköztársaság állandó delegátusaként dolgozott a világszervezet központjában. 1962-ben az UNESCO Végrehajtóbizottsága tagjává választották, majd 1974 és 1976 között a szervezet legmagasabb fóruma, a közgyűlés elnökeként tevékenykedett. A munkája elismeréseként elnyert magas kitüntetés, az UNESCO Aranyérme, személyén keresztül hazája megbecsülését is jelképezte.

Politikus volt életének minden szakaszában, széles skálájú tevékenységének valamennyi állomásán. Kommunista volt, meggyőződésében tán toríthatatlan, aki politikai pályáját mindenkor hittel végzett szolgálatnak tekintette, eredményeiből sohasem kívánt önmaga számára kiváltságot követelni. Elutasította az ál-demokratizmus látványos megnyilvánulásait, magatartásában, állásfoglalásaiban a szó valódi értelmében vett demokratizmust képviselte, amelyben az emberi értékek megőrzésének és a politikai célok összhangjának megteremtése vezérelte. Higgadt diplomáciája, fejlett politikai érzéke, kicsinyességtől mentes bölcsessége mindenkor képessé tették a feladatok, ügyek megfelelő megítélésére és rangsorolására; művelt tárgyalókészségével a kritikus helyzetekben is megtalálta azt a hangot, amellyel politikai elkötelezettségét kifejezésre juttatva tudott érvelni és meggyőzni. Nem üres szavakkal, hanem egész lényével és magatartásával politizált, sohasem megtorlásra törekedve, hanem így nyerve szövetségeseiket annak a társadalmi rendnek az építéséhez, amelyet ezzel a politikai szemléletével szolgált a leghívebben.

Pedagógus, nevelő kívánt lenni már gimnazista korától kezdve. A budapesti tudományegyetemen 1941-ben szerzett magyar--latin szakos tanári diplomájával került első állomáshelyére, a mezőtúri gimnáziumba, ahol az oktatóként és diákokthoni nevelőként eltöltött évek (1941—1946) élményei és tapasztalatai későbbi közéleti pályája és elméleti munkássága számára a mindenkori szívesen idézett alapélményt jelentették. Közben, 1942-ben doktorált magyar irodalomból és 1943-ban a legkiválóbbakat megillető „sub auspiciis gubernatoris” avatták doktorrá. A gimnazistában felébredt vonzódás a magyar irodalom iránt, melyet elsősorban Petőfi, Ady, Móricz és a népi írók gondolatvilága ragadott meg, az egyetemi évek alatt nemcsak megalapozott tudássá mélyült, hanem a klasszikus latin műveltség horizontjával is teljessébbé vált. Életének későbbi állomásain gazdagon kamatoztattott és általánosan elismert műveltségében azonban az egyetemi tanulmányokat csupán alapnak tekintette. Mások talán beérték volna végered-

ményként, egy életre elegendő munícióként azzal a tudásanyaggal, mellyel pályáját elkezdte. Ő azonban egész élete során folyamatosan tovább gyarapította műveltségét, szakismereteit és kivételes nyelvtudását. Önmaga iránti igényessége párosult ebben azzal a meggyőződéssel, hogy az új, szocialista világ megteremtéséhez a társadalomnak kiművelt emberfőkre, magasszintű, korszerű tudásra van szüksége.

A gyakorló tanári éveket követően a Zrínyi Ilona Népi Kollégium igazgatójaként (1946—1947) folytatta új ifjúságunk műveltségének, emberré válásának formálását. Ez a közvetlen kapcsolat a nevelés és oktatás mindennapjaival nem szakadt meg akkor sem, amikor 1950-től közel egy évtizeden keresztül oktatásügyi miniszterhelyettesként a legmagasabb szinten foglalkozott az általános és középiskolai oktatás kérdéseivel. Munkájában, életében ekkor is, ugyanúgy, mint a későbbi évek során, összefonódott az irányító vezető, a gyakorlati pedagógus és az elméleti tudós hármassága. Tudományos érdeklődését is ez a sokoldalúság jellemezte: 1961-ben megvédett kandidátusi értekezésében a Horthy-korszak középiskolai rendszerét elemezte, későbbi tanulmányaiban, nyilatkozataiban az összehasonlító pedagógia kérdéseivel és a magyar oktatásügy korszerűsítésének problémáival egyaránt foglalkozott. Közben pedagógiatörténeti ismereteivel az ELTE neveléstudományi tanszékének docenseként 10 éven keresztül (1963—1972) a jövő tanárainak tudását, hivatástudatát alapozta meg. Szakmai tekintélyével, korszerű pedagógiai szemléletével, szilárd, de mindig fejlődőképes oktatásügyi koncepciójával nyerte el 1981-ben a Magyar Pedagógiai Társaság elnöki tisztét.

1958-ban, amikor elvállalta az Országos Széchényi Könyvtár vezetését, nehéz körülmények között, súlyos feladatokkal kellett szembenéznie. Az intézmény munkáját, szervezetét mélyen megrázták az előző évek társadalmi-politikai válságai; a Széchényi Könyvtár, amelynek a nemzeti könyvtár sokrétű funkcióját kellett betöltenie, korszerűségét és szellemét tekintve ekkor még messze állt azoktól az elvárásoktól, amelyekkel a magyar tudományos élet, a közművelődés és a könyvtárügy feléje fordult. Jóború Magda könyvtárosi gyakorlat nélkül került ebben a meghatározó jelentőségű korszakban az intézmény élére. De kiemelkedő intellektusa, közéleti tapasztalata, egész életpályájának elkötelezettsége képessé tették az új feladat vállalására. Minden hivatalba lépő új vezetőt várákozás, de némi bizalmatlanság is fogad. Ebben az atmoszférában kellett elkezdenie könyvtári munkáját Jóború Magdának is. Akik egyenes, férfiasan határozott egyéniségére, rendkívüli műveltségére, következetes kötelezettségvállalására bízták a nemzeti könyvtár új korszakának kialakítását, — várákozásukban nem csalódtak. A kezdeti bizalmatlankodók kételyeit pedig lépésről-lépésre oszlatta el nyílt becsületessége, egész pályájára jellemző bölcs diplomáciája.

24 évet töltött a nemzeti könyvtár élén és ez a közel negyedszázad nemcsak egy ember, de egy intézmény életében is jelentős időszak. Ebben az időszakban indult el a Széchényi Könyvtár a korszerű, európai színvonalú nemzeti könyvtárrá emelkedés útján; ebben az időszakban készült fel új épületének és ehhez kapcsolódó kötelezettségeinek vállalására. De ez a felfelé vezető út — mint minden felívelő pálya — nem lehetett sima és zökkenőmentes. A mindennapok gondjai, harcai, vitái szegélyezték, melyek

nap, mint nap döntést, felelősségvállalást követeltek, munkatársaktól és vezetőtől egyaránt. Jóború Magda vállalta ennek a nehéz időszaknak súlyos felelősségét. Főigazgatói megbízását sohasem tekintette pusztán címnek, kiváltságokra jogosító rangnak. Megismerte és világosan áttekintette mindazokat a könyvtári-szakmai kérdéseket is, amelyek vezetői állásfoglalást, iránymutatást kívántak. Irányító munkájában, döntéseiben a nemzeti gyűjtemény megőrzésének, alapfunkciói beteljesítésének kötelezettségét helyezte mindenek elé. Erős akarátú, erős kezű vezető volt, aki azonban nemcsak munkatársaitól kívánta meg a fegyelmet, a következetes feladatvállalást, a hivatali élet nem formális, de érdemi szabályainak tiszteletben tartását, — hanem maga is példát mutatott, soha nem élve a vezető kivételettségével. Szinte legendás, mindenki által respektált tekintélyével nemcsak a könyvtár belső életéhez, működéséhez elengedhetetlen egyensúlyt tudta mindenkor fenntartani, hanem tekintélyt adott személyisége — itthon és külföldön egyaránt — a rábízott intézménynek is. Így lett 24 esztendő főigazgatói működése a magyar nemzeti könyvtár történetének elválaszthatatlan és jelentőségében mégis önálló korszaka.

Azok, akik életük, munkájuk során közelebből is megismerhették, környezetébe kerültek, nemcsak a korrekt hivatali vezetőt tanulták meg tisztelni Jóború Magdában, hanem a melegen érző, a jó ügyért bátran és keményen kiálló embert is megismerhették. Nem könnyen tárta fel szívét, de gesztusai, cselekedetei beszéltek a szavak helyett is. Elítélte a tartalmatlan külsőségeket, felületességet, és hiányzott lelkéből minden hamis érzélgősség. De annál több helyet kaptak szívében a magasabb minőségű érzelmek: a hivatástudat, a becsület megőrzése és ragaszkodás azokhoz, akiket szeretett. Derűje, vidámsága, értékes humora annak az embernek a sajátja volt, akit az eszményeihez való hűségnek és a maga elé tűzött célok elérésének kiegyensúlyozott érzése tölthetett el. Egész lényének ez a belső rendje hatotta át emberi és vezetői magatartását. A reá bízott feladatok, ügyek elrendezésének kötelezettsége, emberi sorsok jobbításának szándéka határozta meg még életének utolsó, legnehezebb napjait is. Mintegy végakarataként így kívánta ránk hagyni azt a humanista magatartást, amelyre életével mutatott példát.

Életútján végigtekintve, munkájának sokrétűségét és pályájának kiemelkedő eredményeit érzékelve, azt mondhatnánk, hogy teljes utat járt be. De mégis, akik ismerhették az élete utolsó időszakában is benne rejlő erőt, a még további alkotásokra kész képességeit, tervező optimizmusát, — azok szemében halála egy még be nem fejezett, kettőtört élet már soha meg nem valósuló lehetőségeinek elvesztését jelenti. Hiszen nem volt kiégett, kiábrándult ember, az életét ifjúságától végigkísérő tenniakarása és a cselekvés képessége töretlenül élt benne. Erről vallanak halála előtt másfél évvel leírt sorai is: „Én ahhoz a szerencsés generációhoz tartozom, melynek sok tagja részesült abban a felejthetetlen élményben, amit a fiatalság, a hivatás-ként választott munka öröme s egy értelmileg és érzelmileg várt és kívánt társadalmi forradalom átélése jelent. Ez a felejthetetlen élmény nekem is, mint sok más kortársamnak, nagy segítséget adott a későbbi évtizedekben, s bizonyára fog adni a jövőben is azoknak a problémáknak, konfliktusoknak a megoldásához, melyektől sohasem, de különösen a mi gyorsan változó

korunkban nem tudja magát megkímélni senki, aki gondolkodik és cselekszik." (Kortárs. 1980. 9. 1441. l.)

Még gondolkodni és cselekedni akart. Pedagógusként is, utolsó publikációjában a „jövő iskoláit” álmodva meg, korunk realitásaihoz igazítva az iskolarendszer optimális modelljét. És könyvtárvezetőként is, amikor — az 1981. decemberében megszületett végső döntés végre belátható közelségbe hozta a Széchényi Könyvtár új otthonának elkészültét, — úgy tervezte, hogy még végigkíséri a nemzeti könyvtár útját a vári új épület megnyitásaig.

Másként történt. Amikor az Országos Széchényi Könyvtár megkezdte majd működését új, jelentőségéhez méltóbb helyen és keretek között, Jóború Magda, akinek nevével e negyedszázados korszak összefonódott, már nem lehet jelen. Mégis a könyvtár azokon az alapokon fog tovább fejlődni és múltjához méltó jövőbe lépni, amelynek lerakásában az ő szervezőképességének és ügyszeretetének elévülhetetlen érdemei vannak. Így emlékét nemcsak a kegyelet és munkatársainak tisztelete, szeretete őrzi meg. Felejthetetlen egyénisége és munkássága mindenkor élő marad a magyar nemzeti könyvtár történetében és jövőjében.

Ferenczy Endréné